

Et Par Brudstykker af Dve Mallings Optrætelser om sit Levnet og sin Samtid.*)

1. Bønderstanden i Salling for 100 Aar siden.
2. Colonisterne paa Viheden.

I.

Bøndergodset var i Almindelighed i maadeligere Forfatning end Hovedgaardene; Bygningerne klinede, stieve, ravende; Besætningen som oftest god; Avls-Redskaber og Kiøretøi flette. Vogne med jernbeslagne Hjul hos Bønderne vare fældne; i hele Omegnen saa godt som ingen Selveiere, nogle saa hoverifrie Bønder, som betalte Penge for Hoveriet, og saadanne stode sig almindeligen vel. Min Fader forøgede disses Antal ved at tilstaae Hoverifrihed til samtlige Godsets

*) For navnkundige Forfatter, asd. Statsminister og Kongel. Historiograph, Geh. Conf. Raad Dve Malling, havde i sin Alderdom begyndt at ville nedskrive biographiske Optrætelser, der tillige skulde omfatte Skildringer af Personer og af ham selv oplevede Tidsforhold. Saavidt vides, naaede han ikke langt med dette Arbeide, hvoraf nærværende Blade udgjøre et Par Fragmenter af hans Erindringer fra den tidligere Ungdomsalder, og om hans Fødeegn. (Hans Fader, Peder Malling eiede i A. 1749—1766 Hovedgaarden Astrup i Salling, og blev siden Borgermester i Viborg. Dve Malling selv var født paa Taarupgaard i Viborg Amt d. 10 Dec. 1746.) Disse mig for over 10 Aar siden, ved en af den Aftodes Venner i Afskrift meddeelte Brudstykker kunne vel vække Pnsket om, at dersom mere af den fortiente danske Fadersmants biographiske Optrætelser skulde være bevaret, dette Esterlædenskab af en hos os seldnen Art da maatte meddeles Almeenheten.

Bønder, som boede en Miil eller derover borte fra Gaarden (Alstrup), for hvem Hoveriet saaledes var meget besværligt, og derfor forarmende. Han fik den Tid af disse Bønder, foruden den almindelige Landgilde, 2 Rdlr. d. Ert. af en Loude Hartkorn i Hoveripenge. Disse Byers Beboere kunde nu, uforstyrrede ved det fjerne Hoveri, dyrke deres Jorder og passe deres Dværgavl, begge Dele med færre Folk. De stode sig vel derved, bleve velhavende, fik beslagne Bøgne, og bleve snart kendte i Egnen og i nærmeste Kjøbsted som saakaldte „kalkunste Bønder“. Dette Exempel viste min Fader Nyttens af Hoverifriheden for Bondestanden, og opmuntrede ham siden til at gaae videre; ja saa vidt, at han gav samme Frihed til alt Godssets Bønder imod Afgift i Penge, og drev da selv sin Hovedgaard ved egne faste Folk og Besætning. Herved fik han Gaardens Jorder bedre drevne, end ved det slæbende Hoveri, og satte tillige Bønderne i Stand til, uden Noie at kunne udrede deres Skatter og Afgifter, hvilke han, saa vidt Skatten til Staten angik, for havde mangengang maattet betale eller forskyde; imedens Bønderne derhos selv tiltog i Belfstand. Af alle private Godseiere i Danmark var min Fader, saa vidt mig bekiendt er, den første, der ved frivillig Forening gav Hoverifrihed til et heelt Gods, og selv drev Hovedgaarden. Men da dette var noget i den Tid Nytt, og en saa vidtstrakt Avlsdrift af hans Hovedgaard var besværlig, saa indgik han, af fornøden Forsigtighed for egen Belfærd, ikke Foreningen med Bønderne for et længere Tidsrum end hans Eiendomstid, glad ved imidlertid at see Godsset i tiltagende bedre Kaar. Om hans Eftermand, en Statsraad Axel Larjen, til hvem han solgte Gaard og Gods i Aaret 1766, og om de, som siden kjøbte Godsset vedbleve at følge samme Plan med Hoverifrihed og egen Hovedgaardsdrift, er mig ikke

bekkiendt.*) Dette veed jeg allene, at Godssets Bønder i de senere Tider, da det kom i Brug at udstykke Bøndergaarde til Selveiendom, tilkøbte sig, Gaard for Gaard, saadan Selveiendom, hvortil de vare saameget mere forberedte, som de igiennem Høverifriheden havde kunnet arbeide sig op til at benytte Selveiendom og Uafhængighed af Husbonde.

Egentlig Mishandling af Godseiere imod underliggende Fæstebønder kiendte man intet til i min Ungdom, i mit Fædrenes hjem, eller dets nærmeste Omegn. En gammel grundmuret Hovedgaards-Bygning, efter Middelalderens Form, havde min Fader nedbrudt og med den det deri værende gamle Bøndesfængsel, Hullet kaldet; i et nyt bekvemmere Baaningshuus, som han i Stedet for den gamle Gaard opførte, blev intet saadant indrettet. Træhesten i Gaarden blev nedbrudt, og iffun paa Nabogaardene har jeg seet den; men den brugtes ikke, eller yderst sielden. Det var allerede blevet Tone ved Hoffet og i Ministeriet, at tale om Forbedring i Landvæsenet og i Bøndernes Kaar. Denne Tone udbredte sig, og selv de gamle Ugedagstjenere bleve da en Gienstand for de bedre Godseieres Opmærksomhed og Omhu; desuden fandt disse, jo mere de forbleve i Kredsen af deres Undergivne, det fordeelsagtigt for sig selv, at afværge Bøndernes Fortrykkelse og at holde dem paa Fode; thi desmere sikrede Godseierne sig deres

*) I (Hofmanns) Danske Atlas IV. 747, findes herom følgende mærkelige Efterretning: "Peder Malling købte Gaarden 1749 (med Hovedgaardstørst 32 Tdr. 7 Ekr. 1 Hk., Skovskyl 1 Ekr. 1 Alb., Bøndergods 349 Tdr. 7 Ekr., Licunder 60 Tdr.) for 9000 Rdlr. (!) købte Gods dertil for 3000 Rdlr., og folgte det Hele 1766 for 31,700 Rdlr. til (daværende Eier) Axel Lassen. Forrige Eier havde for faa Aar siden gjort Godssets Bønder lovfrie imod Arbeidspenges Betaling; men da den nuværende derved fandt mange Vanskeligheder, har han befriet Bønderne fra Arbeidspengene, og lader dem igjen gjøre Høveri. Paa Gaarden holdes 100 Stakstude" o. s. v. Red.

Indtagter af Godsset, og friede sig selv fra forøgede Udgifter til Skatter for Bønderne, til Istandjættelse af øde Gaarde, og Tab af disses Landgilde m. m.

Hvad der i hin Tid især krævede Bonden, var Soldaterholdet; ikke saa meget formedelst Besværligheden ved Landskoltets militaire Tjeneste, thi Landsoldaterne droges da ikke ind i Garnisonerne, hvilke endnu altid forsynedes med hvervede Tropper; deres Vaabenovælsler havde de derimod under visse omkring i Distrikterne ansatte Officerer og ved nærliggende Kirker, hvor deres Vaaben gjemtes. Til Mynstringer bleve de sjældent kaldte. Kun Maaden hvorpaa, og Billaarligheden hvormed de bleve stillede til Soldater-Tjenesten var dem modbydelig. Ryttergods fandt ikke, og havde ikke fundet Sted i denne Egn af Jylland. Den afgav kun Fodfolk til Landmilitien; saaledes at hver Hovedgaardss Bøndergods var inddeelt i visse Lægd, hvoraf ethvert maatte afgive en tjenstedygtig Karl til Tjenesten. Godseieren var forpligtet til at levere det Antal Karle, som af Godsset skulde stilles, og paa ham beroede det derfor hvem han vilde stille. Undertiden blandede Partisthed, Had, Hævn eller Egennytte sig i Valget. Enhver, som blev udseet til at „gaae Soldat“ for Lægdet, var da tilboielig til at troe sig saadan behandlet, ved Siden af andre hans Lige, der ved Godseiernes større Belsvillie mod dem undgik Udskrivning. Dette gav Modbydelighed for Tjenesten, og forvoldte at en stor Deel af Godsernes unge Mandskab sneeg sig bort til Hertugdømmerne, til de disse nærmest liggende Lande, eller til Holland ved Skibsleilighed fra Jyllands Vestkyst. De fleste af saadanne Bortromte kom aldrig tilbage; men vilde Noget igjen vende hjem til Danmark og forblive i Landet, da blev i Almindelighed, efter nogen Tids Traværelse paa ubekendt Sted, under Billaar af gienfædig Tausshed og fri Leide, en Underhandling

indledet imellem den Bortrente og Cieren af det Gods, han havde forladt. Den sædvanlige Priis var da omtr. 100 Rdl. for et Paa, hvorved Karlen fik for bestandig sin Frihed fra Godsset, og kunde nu opholde sig hvor han fandt for godt. Men imod Sessjonstiderne fandt gjerne et Slags Jagt Sted efter saadanne Karle, som Godsseierne vilde stille frem til Antagelse. Nogle bleve grebne om Dagen naar de gik i deres Hoveriarbeide, andre om Natten i deres Hiem, og sattes derefter under meer eller mindre streng Bevogtning, indtil Sessjonen skulde holdes. Da opstod der for det meste ikke liden Sorg i de Bondefamilier, som det gik ud over, med Fortrydelse over at foregaaende Leiligheder til at undvige ikke vare benyttede*).

*) Frad Horf. her, blot efter Ungdomserindringer, har optegnet om Nømminger for at undgaae Udskrivning til Land-Militien, saaledes som den fandt Sted for 1790, finder Oplysning i flere ældre Meddeleiser i trykte Skrifter. Her kan bl. a. bemærkes, at netop i Salling (Skivehuus-Amt) tog denne Bortrømning blandt Bondekarlene saaledes Overhaand, at samtlige Godsseiere i dette Amt i Oct. 1786 indkom med en allerunderdanigst Foreskilling til Kongen angaaende det unge Mandstabs Undvigelse fra Godserne, med Forslag til at ferebygge det for Fremtiden. Her klagedes over: at det bedste og største Mandskab flygtede til Holland, Holsten og Slesvig; og at de, saasnart de kom vcer det sidste Grændser, strax fandt Skul, ja endog Medheld af Derigheden, hvilket man ansoger Kongen om at hindre ved foreslaaete Lovbad. (Seffr. N. S. Bergsøe om Grev C. D. S. Nevenlows Virksomhed o. s. v. 1ste Dæel S. 29. Anm.) Denne Horf. mener tillige (imod D. Mallings), at saadanne Undvigelser (som Amtmanden i sin Erklæring kalder „en grassferende Syge“) suarere fremvirkedes ved Bondeslandens flette Behandling, og ikke, „som Proprietairerne sagde“, af Frygt for Krigstienesten; esterti saadanne Nømminger reent ophorte, da Bondens Pantter bleve løste, uagtet Forpligtelsen til Krigstieneste dog vedblev. Man kan dog herved erindre, at ogsaa Maaden, hvorpaa Udskrivningen af værnepligtige Bondekarle foretoges, modtog betydelige Forandringer efter Landbo-Reformen, hvorved Godsseieres og deres Forvalteres Indflydelse paa Stillingen af Soldater ophævedes.

Af Saadanne, som af Frygt for at stilles til Krigstienesten undvege, horte man ikke saa steldent, at een og anden havde arbejdet sig frem til Velstand i Udlandet eller i Fædrelandet. Som tvende saadanne mig bekiendte, der i Danmark gjorde sig anseete, erindrer jeg og vil navne Brødrene Nyberg, af hvilke den ene blev en af de værdigste, meest formuende Handelsmænd i Kiøbenhavn, den anden det samme i Aalborg. Begge vare de fødte af hoverigjorende Gaardmandsfolk i Bondebyen Nyberg i Salling, paa det næste Herremandsgods ved min Faders, og begge vare de opfødte ved Bondearbejde og i trange Kaar.

Jeg erindrer meget levende, hvorledes Herremanden som eiede Godset, fra hvilket de undvege, kom over i Besøg til min Fader, og da stieldte og bandede over, at tvende dumme Knose, som han kaldte dem, vare bortlobne fra hans Gods, og hvorledes han ikke med al den Umage han gjorde sig havde kunnet opspore dem. De vare vandrede til Aalborg, hvor en formuende Kiøbmands-Familie*) tog sig af dem, og tilmæglede dem Frihedspasser af Herremanden, saavidt jeg mindes ved en Betaling af 100 Rdlr. for hver. De kom derpaa i Lære ved Handelen, og banede sig ved gode Naturgaver, ved Flid og Paapassenhed i Andres Tieneste, Vej til egen Handel, hvilkken de siden drev med Klogskab og Held. Den ældste, Niels Nyberg, døde som Conferentsraad; men hans større Hæder

Hvorledes de sidste (Forvalterne) vidste at benytte Bonderkarlenes Frygt eller Ulyst, naar der skulde stilles Soldater ved Landmilitair-Sessionerne, ved at lade sig bestille af de mere formuende, og paa denne Maade at kunne sætte næsten alt det unge Mandskab paa et Gods i Skat; derom har Marx felt i sin Tid meddeelt nogle Træk. (s. »Førrige Tidens Forvalter-Kneb«, af Etatsraad Martfeldts Papirer. Statist. Jurid. Liter. Bibliothek. IV. Bd. 1795. S. 1—7.)

Red.

*) Nørbrøderen Axel Møller. (Lahde: Fortiente Mænds Portr. og Biograph. I. S. 4.)

var, at han altid vidste, med Elegants i Leveorden at forbinde sine jævne Landsbysæder, hvilke han sit Liv igiennem vedligeholdte; ligesom at han som Kiebsmand forstod at speculere, men altid med Sindighed og Klogskab. Derom vidnede bl. a. et af ham anlagt Factorie paa Færøerne, hvilket gav ham ikke ringe Fordele; at han ved duedige Mestere, forskrevne fra England, indførte fabrikmæssig Hørhegling og Linnedfabrikation i Danmark m. m. Han stiftede, som bekendt, et Handelshuus i Kiøbenhavn, som tilvandt sig og i hans Levetid vedligeholdte et fortrinligen agtet Navn og den fuldkomneste Tillid overalt, baade i Nybergs Fædreland og i de fleste Lande i Europa.

Broderen i Aalborg syntes egentlig at have mere Talent end Niels Nyberg; og forstod tillige, med større Lethed at sætte sig ind i en finere Levemaade. Han arbejdede sig ogsaa frem til Formue, og holdt den vedlige; men i vidtseende, og dog solid Handelsaand naaede han ikke sin ældre Broder.

2.

Et stort Særhu var det for Landboerne i det nordre Jylland, da de i Aarene 1759 og 1760 saae de mange fremmede psalziske Jordbrugere med Koner og Børn at komme ind for at boesætte sig i deres Nabolag; underligt fandt ogsaa mange danske Landboer det, at de skulde, skiondt dog ikke uden Betaling af den Kongelige Casse, bestride Kiorsejer og levere Fødemidler til disse Fremmede og til Dvæget, som skienkedes dem. Imidlertid lærte de dog af disse Fremmede, skiondt langsomme i at efterfølge dem, at drive Jorden ved Stude, istedetfor ved de langt kostbarere Heste, og at dyrke Kartofler, hvilken Dyrkning med alle de betydelige Fordele, som den afgiver, hidtil i denne Egn var neppe kiendt, end mindre øvet.

Denne Colonisering, og dens tidligere Historie, vil jeg her noget nærmere berøre. Nogle have villet tillægge en Ud-

lænding den første Idee, og Forslaget om at dyrke de jydsk Heder, og have ansætt Stats Ministeren, Grev J. H. Bernstorff, som den, der især var Ansvar i at dette Forslag fandt Fremgang. Endogsaa Grev Danneskiold-Samsøe anklagede Bernstorff for at have derved bebyrdet Landet med store og unyttige Omkostninger. Bernstorff, i sit Forsvars-Skrift, negter ikke, at han har været enig med de øvrige Ministre i at optage Ideen; men påstaaer derhos, at han hverken har bestemt eller påskyndet Tidspunktet naar, eller Maaden hvorpaa Planen skulde gaae frem. I begge Dele har han uden Tvivl Ret. (Vf. Apologie de Mr. Le Comte de Bernstorff i 1772.) Allerede i Aaret 1723 under Frederik den Fjerdes Regiering kom det under Overveielse, at see de store jydsk Hede-strækninger, Alheden i Silkeborg og Halsø Amt, omtrent 4 Miil i Længde og 1½ Miil i Bredden, og Randbølhedene i Godinghuus Amt, 1½ Miil lang og 1 Miil i Bredden, tage under Opdyrking. En Regimentsquarttermester Falck var den, som egentlig gav Forslag dertil, og umiddelbart derefter udkom en kongelig Forordning af 26de Mai 1723, der indbød Alle og enhver til at lade sig anvise beleilige Byggepladser paa Hederne til Bebyggelse og Opdyrking, og tilsagde saadanne Colonister betydelige Fordele, saasom Skatte-Frihed i 20 Aar, Frihed for Udfrysning til Krigstienesten, for Kongeægter og Sogne-Kiersele, for Indquarteringer, m. m. Dog fandtes der Ingen, som vilde modtage Tilbudet. I Aaret 1732 kom Sagen igjen i Bevægelse, efter et nyt eller gientaget Forslag, som tilraadede at gribe et saadant Foretagende an med større Kraft; at skienke Gaarde paa Heden til 1000 Familier; at understøtte dem til Bygninger og Besætninger, og til Underholdning i de første to Aar, hvilket i Forslaget beregnedes til en Bekostning af noget over 200,000 Rbd. Stiftamtmænd og Amtmænd i Jylland fik Befaling til at giennemgaae Forslaget

og give deres Betænkning derover. De samlede til den Ende i Viborg, og indsendte derfra deres fælles Beretning, der gik ud paa at Omkostningerne til en saadan Plans Udførelse, efter nærmere Beregning, vistnok vilde løbe op til det Tredobbelte; at Renten deraf i de tilstaaede Skattefrihedsaar, som vare opgivne til 30, vilde være aldeles tabte; og endog efter disse Aars Forløb, vilde neppe den halve Rente af Capitalen kunne opnaaes. De fraraadede derfor Forslagets Udførelse, og henholdt sig til Forordningen af 26de Mai 1723, ved hvis Indbydelse og tilbydne Billaar de formeente at det var raadeligt at forblive. Det henstod ogsaa med Hederne i 28 Mar, eller indtil Aaret 1751, da en Commission, der bestod af Geheimconferentsraad Greve Leveghau, en Kammerraad Schelde (saa vidt erindres Amtsforvalter i Randers) og en Borgemester Soelby, udnævntes til at skulle eftersee Alheden, og at undersøge, hvorvidt og hvorledes denne kunde være at bebygge, uden Indgreb i tilgrændsende Naboers Rettigheder. Commissionen erklærede Jordbunden for slet og manglende Vand, undtagen paa enkelte Steder; og ansaae Bebyggelsen ikke at kunne skee paa anden eller beqvemmere Maade, end naar de paa grændsende Lodseiere vilde forene sig om at indtage visse Steder, imod at nyde nogle videre Friheder og Benaadninger end de foransførte. Derpaa udgik en ny Forordning af 30te November 1751, som til de foregaaendr Friheder foiede endnu Eiendomsret over Gaardene og Tiendefrihed for hvad der paa de opdyrkede Jorder kunde avles og tillægges; men ogsaa disse Tilbud bleve uden Virkning. Ikke en eneste Familie meldte sig for at modtage nogen Lod, og intet blev altsaa for det første foretaget; undtagen at Alheden, der betragtedes som kongelig Eiendom eller Krongods, af Conducteuren under Commissionens Tilsyn blev opmaalt og afdeelt fra de tilgrændsende Naboer.

Man var imidlertid bleven underrettet om, hvorledes den

daværende Krig i Tydsklands havde ødelagt mange jorddyrkende Familier og jaget dem fra Huus og Hiem. Herved syntes en Leilighed aabnet til at faae Colonister, sagkyndige i Jorddyrking, til at udvandre til Danmark for at opdyrke de tydske Heder. En tituleret dansk Legations-Raad J. F. Moriz i Frankfurt, erholdt Fuldmagt til at hverde endeel Familier i Rhineguene, og allerede 1759, endnu inden Opmaalning og Jordafdeling var bragt til Ende, ankom den første Transport af tydske Bondesfamilier, omtrent 100 Personer, de fleste fra gode Egne i Pfalz; derefter flere. Man udviste Hedegrund til dem paa Steder, som de selv udsaae, og der giordes Auktalt til, at bygge Boliger for dem; ligesom der ogsaa i Begyndelsen blev givet dem fri Underholdning, der beløb sig til 14 R . daglig for hver voksen Person.

Bygningerne bleve efter Colonisternes Ønske, opførte paa den i Pfalz brugelige Maade, nogle til een, andre til to Familier og samlede i store, ja altsor store Byer af 20 til 30 Gaarde, ja vel derover; en Feil, der ikke var at undskyde ved Aulægget, og som man derfor siden søgte at rette ved igien med nye Beføstning at flytte nogle Gaarde ud fra Byerne til Uemarksjorderne, der, formedelsk det Gaardene tilmaalte store Areal af Hedejord, kom til at ligge langt, nogle over en Mill borte fra Byen.

I Aaret 1764 var Aantallet af hele Folkemængden i den fremmede Colonie voret til 714 Personer, fordeelte til omtrent 150 Gaarde,^{*)} hvoraf nogle vare indrettede til to Familier. Man havde ikke varet forsigtig, hverken i Valget af de tydske Bønder, der saaledes indkaldtes fra frugtbare Egne til Heder

*) Efter en anden Beretning (af Pastor J. C. Carstens) 965 Personer fordeelte paa 265 Familier.

Opdyrkning, eller i at afmaale Antallet af G
 Evnen til at skaffe sig Underhold i en hidtil ufru
 strækning. Da nu ogsaa Tydskland havde faaet 8
 Underholdningspenge, som af den kongelige Casse
 vare lovede, ophørte, fik en stor Deel af Colonisterne
 at vandre tilbage fra Heden til deres forrige bedre Jo
 Man vilde ikke holde Folk, der plagedes af Hiemvee, m
 res Billie tilbage; og saaledes vandrede i Aaret 1765 on
 74 Familier tilbage til deres Hiem, eller andensteds hen, i
 de søgte bedre Egne end de jydffe Heder. Til de derved ledigblev
 Gaarde meldte sig nu indfødte danske Jordbrugere, som b
 gierede dem i Fæste, og som antoges paa samme Villkaar, som ved
 de Gaarde, der Aaret tilforn vare ved Fæste overladte de Fremmede.
 Dem tilstodes nemlig for Mænd, Hustruer og Børn 20 Aars
 Frihed for ordinaire og extraordinaire Skatter, for Korn- og
 Dvægtienden, for militair Indquartering og Udskrivning, samt
 for Hoveri, Kongereiser og deslige; efter de 20 Aars Fors
 lb kunde de efter Omstændighederne vente Frihedens Forlæns
 lse; men naar Friheds-Aarene vare udløbne, skulde de, som
 re Fæstebønder, være forpligtede til at betale Skatter og
 tributioner af det Hartkorn, hvortil deres Gaarde vare
 e; ligesom og at svare Tiende og anden Fæstepligt efter
 og Anordningerne; dog under den Forsikkring, at naar
 Gaarde og Besætning i tilbørlig Stand, og dyrkede
 der forsvarligen, skulde de kunne giøre vis Regning
 zen Gaard skulde til nogen Anden blive folgt eller

omtrent ti Aars Forløb fra det første Aulæg, havde
 il at bereise nogle af de største Byer. Jeg fandt
 Indlodderne nær ved Colonisternes Bopæle, i
 l dyrkede og vel bevoxne med god Sæd; men
 rdlodder derimod neppe lønnende den besvær-

den huuslige Tilstand inden Dørre var just ikke
 en dog ei heller ringere end den jeg forhen, i
 Aar, havde seet i mange Hæsteboliger i Jyllands
 re Egne. Det befandtes saaledes, at de Coloni-
 are blevne ved deres Gaarde, ikke havde forsomt
 arbeide til at opdyrke den Deel af Hederne, som af
 jgen var bleven overdraget dem. Et andet Spørgs-
 , om de betydelige Omkostninger, Statscassen havde
 i dette Foretagendes Fremme, kunde siges at lønne sig.
 a ere Meningerne deelte.

Efter sikkre Beregninger have de anvendte Omkostninger
 . Alheden og Randbolhede fra Begyndelsen af 1760 til Ud-
 .ngen af 1777 udgiort **329,096 Rdlr.**, hvoraf de største
 Summer medgif til Hunsbygning, hvortil regnedes Teglbræ-
 ding: 89,135 Rdlr.; til Coloniernes Rejsepenge 15,940 Rdlr.;
 Deres Forpleining i de første Aar 128,792 Rdlr.; Deres
 Forsyning med Creature 14,919 Rdlr.; Sædeforn og Foder
 31,124 Rdlr. Det øvrige var medgaaet til mindre betydelige
 Artifler.

Man veed ligeledes af paalidelige Beretninger, at 22
 Aar efter Coloniens Begyndelse, eller ved Udgangen af 1782
 var dens Tilstand i Henseende til Bebyggelse, Folketal, Ψ
 og Dvægbesætning følgende: Paa begge ovennævnte H.
 fandtes Gaarde 111. Huje 20. Mænd og Koner
 Børn af begge Kion 395. (Tilsammen 660.) Hef
 Drene 333. Køer og ungt Dvæg 393. Aar 1679.*

*) Med Hensyn til Forfatterens ovenfor meddeelte statistiske
 som uden Tvivl have havt en eller anden authentisk
 det bemærkes: at man vanskeligt vilde kunne bringe
 menligning eller Overensstemmelse med andre statisti-
 seds-Colonierne, der findes i forskellige Skrifter (s. Ψ
 IV. S. 503—16; Duffens Annaler III. Br.; Ψ

Korn var avlet 1782: Rug 1589 Tønder; Byg 94 Tønder; Havre 201 Tønde; Boghvede 593 Tønder; Kartofler 977 Tdr.

Hederne i Hertugdømmet Slesvig, (Amterne Gottorp, Flensborg og Tøndern); fandtes at have bedre Jordbund, og en større Sum er derfor bleven anvendt paa deres Dyrkning. Denne beløb sig fra 1762 til 1777 til 709,775 Rdlr. Naar denne Sum lægges til de 329,096 Rdlr., som i samme Tidsløb anvendtes paa de jydskke Heder, da udkommer et samlet Beløb af 1,037,871 Rdlr. Man har med Grund bemærket, at Renten af denne Capital, som til 4 pCt. udgjør henved 42,500 Rdlr. aldrig kan ventes at blive Statscassen erstattet; og det er sagt, at ogsaa de jydskke Heders Colonisering har bidraget til den danske Statsgjelds Forøgelse. Det er ikke let at sige, om det, man ved forhen øde Egnes Bebyggelse har vundet, kan svare til den af Staten anvendte Udgift; eller om man hellere maatte have anvendt i en Række af Aar den aarlige Sum af Rentens Beløb til langsommere Dyrkning ved Indfødtens Hænder, hvorved efter 60—70 Aars Forløb mueligen det samme kunde være opnaaet. Man bør dog ei lade ubemærket, at paa lidet nær, (s. Ex. Fyrretømmer fra Norge) ere de øvrige Summer, som Colonierne, ved deres Anlæg og i endeel efterfølgende Aar, have kostet Statscassen, forblevne i Omlob i Landet selv, fornemmelig i Jylland og

over Agerdyrkingen i Jylland. I. 397 og fig. III. 266 fig.; det nedenfor anf. Skrift af Carstens; m. fl.) da saadanne Data deels ere fra meget forskjellige Perioder; deels (som Hr. Carstens's) kun vedkomme Alhedens Colonier, forskjellige fra dem paa Randbølles Hede. En ganske fuldstændig og noiagtig historisk-statistisk Beskrivelse over samtlige Colonier, deres Tilstand i foregaaende Tidrum, og deres nærværende Forfatning, er et Arbejde, som endnu saenes i vor Literatur.

Red.

i Hedernes Omegn, til Betaling for Arbejde, Bygninger, Kier-
sler, Sædevarer, Foder, m. m.*)

*) Med de her afbrudte korte og fragmentariske Meddelelser om de jydse
Fæder af Malling, (formodentlig skrevne for en 20 Aar siden, eller
noget derefter) maa især sammenlignes den historisk-øconomiske Be-
skrivelse over de jydse Fædecolonier af Slussen, Selmer og
Kjunde (Landsøconom. Annaler III. Bd. 1802, S. 98—202;) og
Skriftet: »Bemærkninger over Albeden og dens Colonier af K. C.
Carstens.» Viborg, 1833. Paa begge Steder findes Colonisatio-
nens Historie langt fuldstændigere end ovenfor, og dens sørgelige og
ubelstige, for Staten beklægtelige Resultater ere tydeligt skildrede. (Vf. Hist.
Tidskr. I. S. 540—48.) De »Berigtigelser» til Pastor Carstens'
Bemærkninger over Albeden, som Amts- og Colonieforvalter N. C.
Morville udgav (Viborg 1840, 16 S. 8) give ingen væsentlige Be-
rigtigelses eller Forandringer i Billedet af Coloniernes Forfatning.
Den herved opstaaede Polemik fremkaldte endnu tre Smaa skrifter af
Carstens og Morville; men bragte Sagen selv ikke paa noget
nyt Standpunkt. Med.